

Sosiaalinen yritystoiminta kelpoisuuskokeessa

JUHA KLEMELÄ

Sosiaalinen yritystoiminta on välitilassa

Sosiaaliset yritykset ovat Suomen lainsäädännön mukaan firmoja, jotka palkkaavat pitkäaikaistyöttömiä ja vajaakuntoisia (laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003). Niiden tarkoituksena on ”uuden kolmannen sektorin” (ks. Huotari & al. 2008, 7–8) toimintamallin mukaisesti pyrkiä samanaikaiseen taloudelliseen menestykseen ja yhteiseen hyvään (Pättiniemi 2006, 33), huonossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen (laki sosiaalisista yrityksistä 1351/2003; Grönberg & Kostilainen 2012, 19, 21; Pättiniemi 2006, 40).

Sosiaalisen yrittäjyyden lakisääteinen operointitapa ei ole kovinkaan suosittu: sosiaalisten yritysten rekisteriin on kirjattu vain 145 yritystä (tilanne 11.11.2013, Työ- ja elinkeinoministeriö 2013), vaikka laki on ollut voimassa jo kymmenisen vuotta. Keskustelu sosiaalisesta yritystoiminnasta on sittemmin – ilmeisesti suosion puutteestakin lannistuneena – suuntautunut Suomessa koskemaan laajempaa, ei-juridisesti määräytyvää *yhteiskunnallisen yrityksen* käsitettä.

Keskustelun suunnanmuutos voi johtua myös yhteiskunnallisen vuoropuhelun logiikasta. Kun tiettyä aihetta on käsitelty julkisuudessa ”riittävän kauan”, se kyllääntyy, ja siirrytään uuteen aiheeseen tai näkökulmaan, vaikka vanhankaan kaikkia ulottuvuuksia ja mahdollisuuksia ei olisi tyhjentävästi ja riittävällä tarmolla selvitetty. Tämä on huolettanut ainakin Julkisten ja hyvinvointialojen liiton (JHL) puheenjohtajaa Tuire Santamäki-Vuorta, kun hän liiton julkaiseman

Motiivi-lehden 6/2010 numeron haastattelussa on suorastaan ymmällään sosiaalisten ja yhteiskunnallisten yritysten statuksesta ja tilanteesta. Hän ihmettelee, millaisena ja mitä varten uutta, yhteiskunnallisen yrityksen käsitettä ollaan tuomassa suomalaiseen todellisuuteen, kun edeltävä sosiaalisten yritysten toimintamallikin on lainsäädännöllisesti halvaannutettu. (Immonen 2010.)¹ Yle Savon uutisten internetsivuilla todettiin vuoden 2012 alkupuolella, että ”[s]osiaalisesta yrityksestä ei tullutkaan varteenotettavaa vaihtoehtoa työllistämiseen”. Sosiaalisen yrityksen perustaminen ei houkuta, koska niillä ei ole muiden yritysten rinnalla erityisasemaa. Niinpä toiminta ”vaatii halua tarjota tavallisilta työmarkkinoilta pudonneille mahdollisuus saada taas kiinni työelämästä”. (Ojanperä 2012.) Toisaalta Ville Grönberg ja Harri Kostilainen toteavat Yhteinen yritys -hankkeen loppuraportissa *Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus*, että ”[s]osiaaliset yritykset ovat menestyneet mainettaan paremmin” ja että ”sosiaalisten yritysten toiminta on haastavaa mutta mahdollista” (Grönberg & al. 2012, 3). Käsitykset sosiaalisen yritystoiminnan elinkelpoisuudesta siis vaihtelevat.

Sosiaalisten yritysten työvoimapolitiittista ja -taloudellista toimintakenttää kutsutaan väli-työmarkkinoiksi (ks. Grönberg & al. 2012, 19). Etuliite ”väli” on kuvaava. Sosiaaliset yritykset operoivat monikerroksisessa välitilassa työmark-

1 Tähän kysymykseen löytyy jonkinlainen vastaus Elin Patanan (2013a, 52) hahmottelemana: ”Yhteiskunnallisen yrityksen ’ilmestyminen’ herätti epävarmuutta sosiaalisten yritysten tulevaisuudesta vaikka yksi näkökulma yhteiskunnalliseen yritykseen on juuri LSY:n [=laki sosiaalisista yrityksistä] laajentamisyrittäminen.” Patana itse viittaa tässä kohtaa sivuun 2 lähteessä Kostilainen, H. & Pättiniemi, P. (2011): Institutionalisation of social enterprise concept in Finland. Esitys FinnCERN 1 -konferenssissa. 16.11.2011 Helsinki.

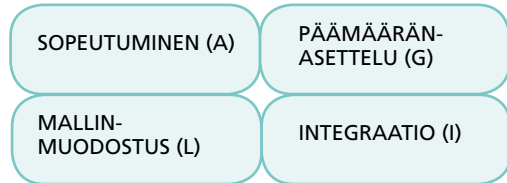
Kiitän Kaarinan Työttömät ry:n toiminnanjohtaja Pentti Kalliota sekä projektipäällikkö Juha Palinia kirjoitukseen liittyvistä hyvistä ja rakentavista kommentteista.

kina-asemansa lisäksi. Ne toimivat taloudellisen ja ei-taloudellisen sekä instrumentaalisen ja aatteellisen toiminnan kohtaamisalueilla. Ne yhdistävät kulttuurisesti kovaa ja pehmeää ajattelua. Työllistettyjen työntekijöiden kannalta sosiaaliset yritykset toimivat osaamisen ja osaamattomuuden sekä "olemisen" ja "tekemisen" rajalla. Sosiaalisten yrittäjien toimijaidentiteettien näkökulmasta sosiaalisissa yrityksissä kohtaavat teknis-taloudellisesti suuntautuneiden ja sosiaalisesti suuntautuneiden roolit. Väli tilassa ja peräti katkolla kokonaisuudessaan taitaa olla myös nyky-muotoisen sosiaalisen yrittäjyyden lain mukainen konseptikin.

Väli tilaluonteesta seuraa erilaisia ristiriitaisuuksia. Niiden johdosta moni asia sosiaalisten yritysten toiminnassa ja tavoitteissa on epäselvä. Selvennystä voidaan etsiä tarkastelemalla ilmiötä erilaisista ja uudenlaisista näkökulmista. Tässä kirjoituksessa sosiaalista yritystoimintaa erityispiirteineen sovitetaan Talcott Parsonsin perinteeseen, mutta yhä käyttökelpoiseen ja ajatuksia tuottavaan rakennefunktionalistiseen AGIL-malliin. Tavoitteena on yksilöidä sosiaalisen yrityksen toimintatavan funktioita AGIL-mallin mukaisesti toiminnan eri tasoilla (yhteiskunta, yritys ja yksilöt) ja sen jälkeen paikallistaa toiminnan ongelmia ja ristiriitoja funktioiden ja tason suhteen sekä arvioida sosiaalisen yrittäjyyden toimivuutta tai "kelpoisuutta" havaintojen pohjalta. Pyrkimyksenä on tästä näkökulmasta tarkentaa kuvaa sosiaalisesta yrittäjyydestä, jotta toimintaa voidaan ymmärtää hieman paremmin ja sen ongelmakohtiin fokuksitua tarkemmin ja siten kehittää entistä parempaa ja toimivampaa yhteiskunnallista yritystoimintaa – tapahtuu se sitten lain mukaisten sosiaalisten yritysten viitekehityksessä tai jossain muussa asetelmassa, esimerkiksi työpankkimallin alaisuudessa. Tavoitteena on myös tuoda hieman teoreettista sisältöä sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta yritystoiminnasta käytävään keskusteluun.

Sosiaalisen yritystoiminnan kelpoisuuden erittelyä ja analyysia Parsonsin pohjalta

Talcott Parsonsin järjestelmäteoreettisessa mallissa kunkin järjestelmän on täytettävä neljä funktionaalista tehtävää tai vaatimusta, jotta se olisi "elinkelpoinen". Kaikkein yleisimmällä,



Kuvio 1. AGIL-nelikenttä yleisen toiminnan teorian tasolla (Heiskala 1994, 98–99; Rocher 1974, 60–61).

yleisen toiminnan teorian (*general theory of action*) tasolla tehtävät ovat sopeutuminen (*adaptation*; A), päämääräasettelu (*goal attainment*; G), integraatio (*integration*; I) ja mallinmuodostus (*latency* tai *pattern maintenance*; L). Tehtävät voidaan tiivistää nelikenttään (kuvio 1). (Heiskala 1994, 97–99; Rocher 1974, 40–43; 60–61.)

Sopeutuminen tarkoittaa resurssien ja tuotosten vaihtoa sekä muokkaamista palvelemaan järjestelmän tarpeita. Päämääräasettelulla tarkoitetaan tavoitteiden asettamista ja niihin pyrkimistä. Integraatiolla viitataan järjestelmän kiinteyden ja koordinaation ylläpitämiseen. Mallinmuodostuksessa taas on kyse järjestelmän energisoimisesta tarjoamalla sille "symboleja, ideoita, ilmaisutapoja ja arvostelmia" (*judgments*). Ne tuottavat motivaatiota. (Rocher 1974, 41–42.) Tämä kaikki on hyvin abstraktia, mutta konkretisoituu sentään hiukan empiriaa lähestyttäessä.

Parsonsien mallia voidaan soveltaa eritasoi-siin järjestelmiin (Heiskala 1994, 100). Tässä kirjoituksessa AGIL-mallia on mielenkiintoista käyttää sekä makro-, meso- että mikrotasolla. Ensin voidaan tarkastella sosiaalisten yritysten asemaa ja tehtäviä *yhteiskunnassa*: mitä ne tuovat ja tuottavat yhteiskuntaan olemassaolollaan ja toiminnallaan, toisin sanoen, miten ne auttavat yhteiskuntajärjestelmää selviämään funktionaalisista tarpeistaan. Toiseksi voidaan tutkia, kuinka hyvin kukin AGIL-kentän funktioista toteutuu yksittäisten sosiaalisten yritysten eli *organisaatioiden* toiminnassa – kuinka "elinkelpoisia" sosiaaliset yritykset ovat (vrt. Heiskalan [1994, 100] esimerkki AGIL-mallin käytöstä yrityksen analysoimiseen). Kolmanneksi sosiaalisen yrittäjyyden merkitystä voidaan tutkia vielä yrityksessä toimivien ihmisten eli *yksilöiden* näkökulmasta.

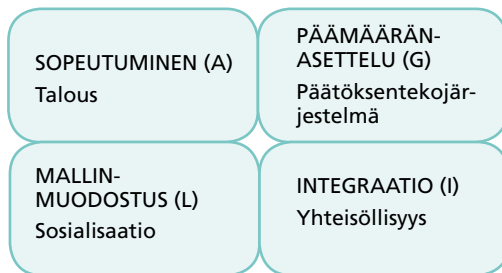
Funktioiden toteutumisen lisäksi olen kiinnostunut niiden välisistä ja sisäisistä ristiriidoista. Parsonsilla ei näyttänyt olevan yllykettä tällai-

seen tarkasteluun. Guy Rocher kirjoittaa: ”[Parsonsilla] oli toimintajärjestelmän mallissaan useita potentiaalisia jännitteiden, konfliktien ja siksi sosiaalisen muutoksen lähteitä. Hän ei kuitenkaan tuonut ristiriitaisuuksia tai niiden mahdollista dynaamista luonnetta esille.”² Hän siis jätti konfliktit analysoimatta. (Rocher 1974, 166). Tässä kirjoituksessa tyydytään ongelmien ja ristiriitojen melko intuitiiviseen paikantamiseen ja kuvailuun Parsonsin mallin analyysikehyksessä. Niinpä ei myöskään etsitä tai seurata kirjallisuudesta teoreettisia polkuja, joita pitkin ristiriitojen dynamiikkaa voitaisiin tarkemmin analysoida.³ Funktion käsitteen rinnalla käytetään apuna ainoastaan *dysfunktion* käsitettä: tietyllä asialla tai toimella⁴ (tässä tapauksessa sosiaalisen yrityksen toimintamallissa) voi olla paitsi funktionaalisia eli hyödyllisiä myös dysfunktionaalisia eli haitallisia seurauksia järjestelmän toimivuuden kannalta (Merton 1968, 105).

Sosiaalisten yritysten funktionaalisuus yhteiskunnassa

Yhteiskunnan tasolle ”käännettynä” Parsonsin AGIL-malli saa kuvion 2 mukaiset sisällöt. Kuvion yhteiskunnan tason terminologia on peräisin Rocherilta (1974), ja funktionaaliset alajärjestelmät ovat talous, päätöksentekojärjestelmä (engl. *polity*), sosialisaatio ja yhteisöllisyys (engl. *societal community*). Yhteisöllisyys tarkoittaa niin formaalisia kuin epäformaalisiaakin yhteiskunnan jäsenten välisiä riippuvuuksia ylläpitäviä instituutioita. (Rocher 1974, 60–62.) Risto Heiskala (1994, 98–99) käyttää sopeutumisen kohdalla ilmaisua taloudelliset edellytykset ja päämääräasettelun kohdalla ilmaisua poliittiset päämäärät. Mallinmuodostuksen kohdalla hän puhuu arvoista ja integraation kohdalla normeista. Normien tueksi tarvitaan Heiskalan mukaan lisäksi solidaarisuutta.

Sosiaalisilla yrityksillä on kaksi yhteiskunnallista tehtävää: ne tuottavat hyödykkeitä ja palveluksia ja ne integroivat työllistämällä. Sosiaali-



Kuvio 2. AGIL-nelikenttä yhteiskunnan tasolla (Rocher 1974, 60).

na yrityksenä toimimisen suosio on ollut melko vähäistä, joten sosiaalisten yritysten absoluuttinen merkitys yhteiskunnan tason sopeutumisessa ja integraatiossa ei ole kovin suuri. Vaikka järjestelmän tarkoitus olisikin ollut toimia vain yhtenä työllistämistoimena muiden joukossa⁵, on ilmeistä, että sen pieni suosio on ollut pettymys.

Sosiaalisten yritysten merkitys yhteiskunnallisessa mallinmuodostuksessa (ja päämäärien asettelussa) on jäänyt skitsofreeniseksi (vrt. Patana 2013b, 28). Toisaalta sosiaalista yritystoimintaa ympäröi eräänlainen *hyvän aura*. Toimintaan liittyvä (positiivissävyinen) diskurssi todistaa sen puolesta, mitä voi tehdä, sekä sen puolesta, että taloudessakin voi yrittää toimia moraalisesti. Toisaalta mallinmuodostuksen mekaniikka on ymmärrettävissä myös aivan päinvastoin. Yhteiskunnallisesta tavoitteestaan huolimatta sosiaaliset yritykset ovat liikeyrityksiä ja Suomessa painotetaan niiden liiketoimijaluonnetta (Grönberg & al. 2012, 9, 23–24; ks. myös Pättinieniemi 2006, 19–20). Liiketoimintaluonteen korostamisessa voidaan ajatella olevan kyse ”ekonomisesta⁶ modernisaatiosta”, niin kuin Aila-Leena Matthies (1999) siitä Tiina Huotarin ja kumppaneiden mukaan puhuu: ”Kolmas sektori aletaan nähdä sellaisena yhteiskunnan osana, joka työllistää, integroi työllistyneitä ja tarjoaa palveluja” eli ”[k]olmas sektori liitetään tiukemmin osaksi markkinoita ja hyvinvointivaltiota (...) ekonomistisen rationaliteetin kautta” (Huotari & al. 2008, 6; ks. myös Patana 2013b, 78). Tässä katsannossa viesti siis on, että sosiaalinen alistetaan taloudelliselle.

Mallinmuodostuksen alaa ovat myös sosiaali-

² Olen suomentanut tämän hyvin vapaamuotoisesti. Yritin ensisijaisesti tuoda esille Rocherin ajatuksen.

³ Sivuutan myös Parsonsin käyttämät vaihdon välineet (*media of exchange*), eli rahan, vallan, vaikutusvallan ja sitoumukset (*money, power, influence and commitments*) (ks. Rocher 1974, 64–65), mikä päällepäin kyllä näyttäisi aivan käyttökelpoiselta konfliktin analyysikalustolta.

⁴ Olen kääntänyt Mertonin käyttämän termin item ”asiaksi tai toimeksi”.

⁵ Vrt. Grönberg & Kostilainen 2012, 61, jotka kirjoittavat: ”[O]n muistettava asioiden mittasuhteet ja sosiaalisen yritystoiminnan paikka työllistymisen kentällä”.

⁶ Tarkkaan ottaen Matthies puhuu ekonomistisesta modernisaatiosta (ks. Matthies 1999, 45).

seen yrittäjyyteen liittyvät käsitteelliset ongelmat (vrt. Patana 2013b, 28). Se, mitä Suomessa kutsutaan nimellä sosiaalinen yritys, vastaa lähinnä englanninkielisiä käsitteitä *work integration social enterprise* (WISE) tai *social firm* (ks. Pöyhönen & al. 2010, 2). Suomen kielen yhteiskunnallisella yrityksellä taas viitataan toimijaan, jota englannin kielellä kutsutaan yksinkertaisesti nimellä *social enterprise*. Suomen ja englannin kielen ilmaiset ”sosiaalinen yritys” ja ”social enterprise” merkitsevät siis eri asioita.

Sosiaalisen yritystoiminnan sanastolla on kansainväliset juuret. Siksi on ymmärrettävää, että sanaston yhdistyminen ja sekoittuminen suomen kielen käsitteistöön on tuottanut epäjohdonmukaisuuksia ja sävyhallintaongelmia. Tietyn tyyppisen käsitteistön yleistyminen voidaan ymmärtää osin myös kiertoilmausten ja uudis sanojen näkökulmista. ”Tukityöllistävä yritys” tai edes ”työhön integroiva sosiaalinen yritys” käytettynä ”sosiaalisen yrityksen” asemesta ei ehkä kuulostaisi hyvältä suomen kielessä. Lisäksi jokaisella toimijasukupolvella (viranhaltijat, poliitikot, tutkijat jne.) taitaa olla historiallisesti vakioinun tarve luoda uudet nimitykset työskentelynsä kohteille ja ottaa ne sillä tavalla ”omistukseensa”. Lisäksi kun johonkin terminologiaan on tiettyssä historiallisessa tilanteessa päädytty, siitä ei myöskään mukavuus-, jatkuvuus- ja integriteettisistä johtuen ole helppo luopua.

”Sosiaalisuudesta” puhuminen ylipäänsä on ongelmallista ja voi johtaa harhaan mielikuvis sa ja argumentaatiossa. Sosiaalis-alkuinen sanasto saa niin yksityisessä kuin julkisessakin puheessa usein negatiivisen sävyn (vrt. Patana 2013b, 44–46, 72–73). Ehkä sosiaalis-alkuinen sanasto on liian hahmoyhtäläistä melkein kirosanaksi muuttuneen sosialismi-termin kanssa (ks. Siner vo 2008, 31; ks. Patana 2013b, 76–77) ja ihmiset eivät joko tunne tai tiedosta käsitteiden välisiä eroja. Ehkäpä ihmisillä on vaikeuksia arvostaa sellaista toimintaa, jota voidaan kutsua ”sosiaaliseksi”, koska he mielikuvissaan yhdistävät sen ”ansiottomaan paapomiseen” (ks. Patana 2013b, 45–46; vrt. Sinervo 2008, 31 ”yhteiskunnan tai valtion tuella toimimisesta”). Peripsykologisella tasolla lienee kyse siitä, että ihmiset alitajuisesti vieroksuvat kaikkea mikä voidaan ymmärtää heikkoudeksi. ”Sosiaalinen”, silloin kun se ymmärretään virheellisesti ”vain” sosiaalipolitiikaksi tai heikkouden osoitukseksi, joutuu silloin stigmatoiduksi.

Funktioiden toteutuminen sosiaalisten yritysten toiminnassa

Siirrettäessä AGIL-malli yritysorganisaation toiminnan tarkasteluun (vrt. Heiskala 1994, 100) on mallin funktioiden paikalle varsin helppo keksiä vastaavia toimintoja kuin mallissa oli yhteiskuntaa kokonaisuutena analysoitaessa. Sopeutuminen on yrityksen talousprosessin tulosta, päämäärät asetetaan johtamisessa, integraatio heijastuu yrityksen työllistämistehtävässä ja ”menhengessä” ja mallinmuodostus on yhtä kuin yrityksen arvopohja.

Sosiaaliset yritykset toimivat lain säätämänä tilanteessa, jossa ”kolmanneksen työntekijöitä tulee olla heikossa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä, joiden kvalifikaatioissa ja työkyvyssä on väistämättä vajeita”. Tuottavuutta tavoitellaan ”puutteellisilla” resursseilla. (Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry 2008, 3.) Taloudellisen sopeutumisen edellytyksissä on siis jo alun alkaen ongelmia.

Sosiaalinen yrittäjyys on määritelty siten, että sillä on kaksi periaatteessa ristiriitaista tavoitetta: liikevoitto ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien auttaminen. Tämä ristiriita on sopeutumis- ja integraatiotehtävän välillä. Työllistettyjen integrointi on dysfunktionaalista taloudelliselle sopeutumiselle ja liikevoiton tavoittelutarkoitusta taas dysfunktionaalista integroimistehtävälle. Kahden ristiriitaisen tehtävän olemassa olo ei voi olla vaikeuttamatta yritysten johtamista, ja johtamisen ongelmat ovat Parsons in näkökulmasta päämäärien asettelun ongelmia.

Sosiaalisella yrittäjällä päämäärien asettelun ongelmaa pitäisi paikata hänen eettinen ja solidaarisuutta ajava lähtökohta-ajattelunsa. Yhteinen yritys -hanke selvitti vuonna 2011 verkkokyselyllä sosiaalisilta yrityksiltä tekijöitä, jotka saivat ne rekisteröitymään sosiaalisiksi yrityksiksi. Kyselyyn vastasi 37 yritystä. Tärkeimmäksi tekijäksi (29 vastaajaa) nousi odotetusti se, että sosiaalisen yrittäjyyden status vastasi omistajien perustehtävää tai arvomaailmaa. (Grönberg & al. 2012, 35–36.) Parsonsilaisittain ajatellen mallinmuodostus on siis keskeinen tekijä sosiaalisen yrityksen toiminnan taustalla. Yrityksen toiminnan arvopohjan ylläpito ja arvoihin uskomisen on tärkeää. Se voi olla hankalaa, jos yritysten käytännön toiminta osoittautuu taloudellisesti mahdottomaksi ja ilmenee ongelmia sopeutumisessa. Voisi ajatella, että tässä suhteessa ei ole mitään suurempaa periaatteellista hätää, koska jo mai-

nitun raportin yhtenä johtopäätöksensä oli, että sosiaaliset yritykset ovat menestyneet varsin hyvin muihin yrityksiin verrattuna (Grönberg & al. 2012, 52). Sosiaalinen yritystoiminta ei kuitenkaan ole muodostunut Suomessa lainkaan suosituksi toimimismuodoksi, joten mikään kultakivos se ei voi olla. Niinpä täytyy olla varovainen sen suhteen, millaisia päätelmiä sosiaalisten yritysten yleisistä menestysedellytyksistä tekee jo niiden firmojen perusteella, jotka ovat tämän toimintatavan jo valinneet.

Julkinen taho on ottanut huomioon sosiaalisen yrittämisen mahdolliset talousriskit ja osoittaa sillä tavalla tunnistavansa ongelman, joka liikevoiton ja työllistämisen yhdistämiseen voi liittyä. Verrattuna ”tavallisiin yrityksiin” sosiaalisilla yrityksillä on joitakin erityisuuksia – Grönbergin ja Kostilaisen (2012, 25) mukaan ne voivat saada ”palkkatukea ja työllisyyspoliittista avustusta ja investointitukea poikkeavin ehdoin”. Sosiaalisten yritysten ei siis oleteta olevan kannattavia aivan omin voimin. Kuitenkin, kun sosiaalisten yritysten lakia laadittiin, näyttivät kilpailua potentiaalisesti vääristävät ratkaisut herättäneen huolta (ks. Huotari 2008, 27; Grönberg & al. 2012, 24) eikä Pekka Pättiniemen (2006, 41–42) mukaan sosiaalisille yrityksille voitukaan myöntää ”hyödyllisempiä etuja” (kuten verohelpotuksia).

Ylipäänsä yhteiskunnan sosiaaliin yrityksiin kohdistunut ohjaus on ollut jonkin verran ailahtelevaa, ja siinä heijastuvat yhteiskunnan tason mallinmuodostuksen ristiriitaisuus ja päämäärien asettelun ongelmat. Julkista työvoimapalvelua (ks. Grönberg & al. 2012, 37) ja sosiaalista yritystoimintaa koskevien lakien muutokset sekä EU:n *de minimis* -säännöstä käyty keskustelu ovat tehneet toimintaympäristöstä epävakaa. Viranomaisten käytännöt lakien ja sääntöjen soveltamisessa vaihtelevat (Grönberg & al. 2012, 37, 56; Patana 2013a, 56).

Työllistävältä sosiaaliselta yritykseltä odotetaan, että se on ”välietappi” erityisesti pitkäaikaistyöttömien (ks. Huotari 2008, 16) työntekijöiden matkalla avoimille työmarkkinoille (Huotari & al. 2008, 10). Tavoite löytyy auki kirjoitetuna muun muassa hallituksen esityksestä laiksi sosiaalisista yrityksistä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2003). Työllistettävien itsensäkin intressinä on – vähintään periaatteessa – löytää markkinoilta palkkatuettua työtä parem-

mat ansiot ja status. Parhaat tekijät lähtevät tällöin sosiaalisesta firmasta ensimmäisinä. Tämä ei sovi yhteen yritystoiminnan jatkuvuuden ja taloudellisten tulostavoitteiden kanssa. Se myös rajoittanee sosiaaliset yritykset toimimaan aloilla, joissa työ ei vaadi työntekijöiltä henkilökohtaista sitoutumista ja kehittymistä. Parsonsinkin mallin kannalta tilanne tarkoittaa myös sitä, että integraatiotehtävä on sisäisesti ristiriitainen, eli integrointitehtävässä on ongelmia, vaikka sen ristiriitaa talouden kanssa ei huomioitaisi. Myös tällä ristiriidalla on vaikutusta sosiaalisten yritysten päämääräasetteluun.

Mitä tarpeita sosiaalinen yritystoiminta palvelee yrittäjien ja työllistettyjen elämässä ja toiminnassa?

Parsonsinkin mielestä persooniakin voidaan pitää ja tarkastella toimintajärjestelminä (Rocher 1974, 100). AGIL-mallin avulla voidaan hahmottaa eri funktioiden – mallinmuodostuksen, integraation, päämäärien asettamisen ja sopeutumisen – toteutumista myös yksilöiden kohdalla (Rocher 1974, 102–105). On aiheellista tarkastella sekä sosiaalista yrittäjää että sosiaaliseen yritykseen työllistettyä henkilöä.

Yrittäjän intressit ovat pitkälti päällekkäisiä yrityksen intressien kanssa. Sikäli kun muut toimimistavat ovat vaivattomampia ja tuottoisampia, sosiaalinen yrittäjyys näyttäisi periaatteessa olevan pohjimmiltaan eettinen valinta (ks. Grönberg & al. 2012, 36; Patana 2013a, 59; ks. Patana 2013b, 58, 67, 73, 75–76, 78; ks. Pyykkönen, ei päivystä). Oman edun ja yhteisen edun (eli oman sopeutumistehtävän ja työllistettyjen ja yhteiskunnan integraatiotehtävien) välinen motiiviristiriita on määritelmänomaisesti osa sosiaalista yrittäjyyttä. Siitä seuraa päämäärien asettelun ongelmia. Sosiaalisen yrittäjän pitänee mallinmuodostuksessaan hyväksyä ja sisäistää ristiriita ja pyrkiä selviytymään siitä niin psykologisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisesti.

Sosiaalisen yrittäjyyden kentällä toimiessaan yrittäjä oppii käytännön ja saamansa opastuksen kautta ne tavat, joilla sosiaalisen yrittäjän on hyvä toimia toimiakseen tehokkaasti ja taloudellisesti. Kyse on sosiaalisen yrittäjyyden ”säännöistä” ja normeista (ml. lait) sekä integroitumisesta mahdollisiin sosiaalisen yrittäjyyden verkostoihin

ja yhteisöihin⁷ ja omaan työyhteisöön. Normeista ja yhteisöistä on hyötyä myös päämäärien muodostamisessa, kanavoimisessa ja ymmärtämisessä.

Sosiaalinen yrittäjyys tukee yrittäjän identiteettiä vastuullisena toimijana ja uusintaa ja vahvistaa itsearvostusta. Asian makrotasoinen kääntöpuoli on, että juuri tämän psykologiatiedon varassa kolmatta sektoria voidaan yrittää tuoda yhteiskunnallisten sosiaalisten ongelmien halvaksi ratkaisijaksi. Logiikka perustuu siihen ajateluun, että osa ihmisistä toimii arvolähtöisesti ja saa tavallaan aineettoman korvauksen työstä itsestään. Tällöin muiden ei tarvitse maksaa siitä veroina, saatikka tehdä työtä itse. Tässä näkyy edellä mainitsemani yhteiskunnallisen mallinmuodostuksen puoli, jossa sosiaaliset yrityksetkin voidaan tulkita sosiaalisen taloudellistamiseksi.

Työllistetyt kohdalla tukipalkka edistää taloudellista sopeutumista. Työllistymisen pitäisi myös lisätä hänen työllistymisresurssejaan sekä rohkais- ta häntä yrittämään päämäärähakuisemmin koh- ti avoimia työmarkkinoita. Rohkaisun pitäisi pe- riaatteessa tapahtua sekä sillä tavalla, että työllis- tetty kokee saaneensa lisää voimavaroja ponniste- luun ja että hän työnteon kautta, ehkä pitkänkin työttömyyden jälkeen, asettaisi preferenssinsä siten, että työllistyminen olisi niiden kärjessä. Pre- ferenssien järjestäminen tulee hyvin lähelle mal- linmuodostusta: toimijan ”työhakuisia” arvoja pyritään herättelemään ja vahvistelemaan, sikä- li kuin niissä olisi ollut havaittavissa taantumista.

Yksilön kannalta työllistyminen sosiaaliseen yritykseen voi toimia myös yhteisöön integroiva- na tekijänä. Integraatioon liittyy kuitenkin risti- riitaisuutta, jos työllistetyt tavoitteena on päästä pois työllistävästä paikasta ja avoimille työmark- kinoille. Ristiriitaisuutta seuraa myös palkkatu- en rajallisuudesta: sosiaalisuus on maksettua ja määräraikaista.

Lopuksi

Sosiaaliseen yritystoimintaan liittyy paljon po- sitiivista (ks. esim. Patana 2013a). Kirjoitukse- ni kriittinen sävy ei merkitse sitä, että sosiaalinen yrittäjyys olisi pelkästään ongelmallinen ja risti- riitainen projekti. Sosiaalista yritystoimintaa voi- daan ajatella rohkeana ja innovatiivisena käytän- tönä ja pyrkimyksenä hallita aktiivisin teoin ra- kenteellisesti ja toiminnallisesti vaikeita yhteis- kunnallisia ilmiöitä (vrt. Sosiaali- ja terveystur- van keskusliitto ry 2008, 3; mm. Matthies 1999 Huotarin & al. 2008, 7 mukaan). Analyysini täht- tää siihen, että olemassa olevia ja tulevia toimin- tamalleja voitaisiin kehittää ja parantaa.

Suuri osa AGIL-mallin tuella tehdyn analyysin irrallisista tuloksista oli sinällään arkihavainnon taseisia. Tarkoituksena olikin tuoda asioita esil- le systemaattisesti ja järjestettyinä sekä mahdolli- simman kattavasti. Mielenkiintoiset pidemmälle menevät havainnot liittyvät ilmiöiden kokonai- suuteen ja niiden väliin yhteyksiin.

Sosiaalisella yritystoiminnalla on ongelmia kai- killa Parsonsien mallin kuvaamilla elinkelpoisuus- funktioiden alueilla. Ongelmat ovat siis erittäin *monifunktioisia* – luultavasti monifunktioisempia kuin yksityisen sektorin yrityksissä keskimäärin.

Toiminnan näkyvin ristiriita on tietenkin ta- loudellisen sopeutumisen ja työllistettyjen yhteis-öllisen integraation tai integroinnin yhteenso- vittamisessa. AGIL-mallin avulla nähdään, mi- ten yhteensovittaminen on ongelmallista niin yh- teiskunnan, yrityksen kuin toimijajaksiloiden ta- son yrittäjän kohdalla. Ongelmat ovat *monita- soisia*. Yhteiskunnan tasolla ongelma näkyy pe- riaatteellisena epävarmuutena sosiaalisen yrittä- jyyden tehtävien keskinäissuhteesta. Yrityksen ja yrittäjän ongelmat ovat käytännöllisempiä. Yri- tyksen kohdalla vaikeuksia on taloudellisen tu- loksen ja työllistämisen, yrittäjän kohdalla pi- kemminkin oman tulotason ja eettisen solidaa- risuuden välillä.

Taloudellisen sopeutumisen ja sosiaalisen in- tegraation yhteensovittamisen ongelma heijas- tuu samoille tarkastelutasoille myös päämäärien asettamisen ongelmienä. Ongelmat voivat siis olla myös *toistensa johdannaisia*. Yhteiskunnan tasol- la päämäärien asettamisen ongelma on näkynyt siinä, että sosiaaliin yrityksiin kohdistuva ohja- us on ollut hieman tempoilevaa. Yrityksen ja yri- täjätoimijan tasolla päämäärien asettelu on ta- sapainottelua taloudellisten ja sosiaalis-eettisten

7 Tosin tällaista integraatiota ei välttämättä kovinkaan paljon ole. Patana kertoo tutkielmassaan, että hänen em- piiristen tulostensa perusteella sosiaaliset yritykset teki- vät vain satunnaisesti keskenään yhteistyötä. Sosiaali- sia yrityksiä koskevan lain voimassaolon alkuvaiheissa oli olemassa sosiaalisten yritysten verkosto, joka ei kuiten- kaan enää toimi aktiivisesti. Sosiaalisten yritysten tukio- ranisaatioiksi Patana nimeää Vates-säätiön ja Syfo Oy:n. (Patana 2013b, 61.)

ratkaisujen välillä, ja sitä ei yhteiskunnallisen tason mallinmuodostuksen epämääräisyys helpota.

Ristiriidat voivat olla sekä funktioiden välisiä että sisäisiä. Ne voivat olla myös sekä tarkastelutasojen välisiä että sisäisiä. Yrityksen ja yrittäjän tarkastelutasojen sisällä on molemmissa ristiriita sopeutumisen- ja integraatiofunktioiden välillä. Tasojen välinen ristiriita on yhteiskunnan tason ja yrityksen tason välillä. Yhteiskunnan sosiaalipoliittinen mallinmuodostus ja integraatiosolidaarisuus edellyttävät yritykseltä yrityksen taloudellisen voiton kannalta dysfunktionaalista työllistämistoimintaa. Liiketoiminnan taloudellisen voiton vaatimus, joka on yhteiskunnan integrointitavoitteita vastassa, taas nousee perinteisen yrittäjän mallinmuodostuksesta ja normeista. *Funktion sisäisestä* ristiriidasta samalla tasolla löydetään esimerkki yrittäjältä edellytetystä integraatiotoiminnasta: työllistämisen (ja työllistymisen) tavoitteet – integraatio työllistävään yritykseen ja integraatio avoimille työmarkkinoille – ovat periaatteessa toisensa poissulkevia. Tästä seuraa luonnollisesti myös päämääräasettelun ongelmia.

Funktion sisäinen ristiriita ei liity välttämättä funktion mukaiseen tehtävään, vaan sen monitulkintaisuuteen. Näin on yhteiskunnan tason mallinmuodostuksen kohdalla, koska voidaan ajatella sosiaalisen yritystoiminnan olemassaolon viestittävän joko taloudellisen sosiaalistumista tai sosiaalisen taloudellistumista.

Grönberg ja Kostilainen selvittelevät vuonna 2012 ilmestyneessä julkaisussaan potentiaalisia sosiaalisia yrittäjiä. Raportin mukaan tavanomaiset yritykset osoittivat selvittelyn kohteena olleista tahoista (joihin kuului ainakin kuntia, järjestöjä, säätiöitä ja yrityksiä) vähiten mielenkiintoa sosiaaliseen yrittämiseen. (Grönberg & al. 2012, 38–42.) Kirjoituksessani edellä luetellut teoreettiset ongelmat selittävät varmasti käytännössäkin sitä, miksi kiinnostusta ei ole. Ongelmat liittyvät moniin eri funktioihin, niitä on toiminnan eri analyttisilla tarkastelutasoilla ja ne ovat yhteenliittyneitä. Ristiriitoja on niin funktioiden ja tasojen sisällä kuin välilläkin. Vertailu muunlaisiin organisaatioihin kuin sosiaalisiin yrityksiin olisi paikallaan asian selventämiseksi.

Ongelmat ja ristiriidat kutsuvat avoimeen pohdintaan ja keskusteluun käytännöllisistä ja periaatteellisista kysymyksistä. Alla olen nostonut lyhyesti esiin muutamia teemoja.

Sellainen operointitapa, jossa päämäärät ovat

epäselviä, kohtaa vääjäämättä ohjausongelmia. Sosiaaliseen yritystoimintaan liittyy kaksi keskeistä päämäärien asettelun ongelmaa: liikevoiton ja työllistettävän auttamisen yhdistäminen sekä työllistettävän sosiaaliseen yritykseen integroiminen *versus* avoimille työmarkkinoille integroiminen.

Jos yhteiskunta ja työllistetyt nähdään aidosti sosiaalisen yritystoiminnan asianosaisina tai omistajina, joille voittoa jaetaan, mitään oleellista ristiriitaa yrityksen taloudellisen sopeutumisen ja työllistämisen välillä ei ole. Eri toimijatahojen ”kumppanuus” (vrt. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry 2008, 3) otetaan konkreettisesti. Silloin voidaan ajatella, että yhteiskunnan tuella saatu sosiaalinen voitto sijoitetaan tuottavasti – työkykyyn ja hyvinvointiin. Tämä on kuitenkin metanäkökulma ja mitä ilmeisimmin myös utooppinen näkemys. Jos sosiaalisen yrittäjyyden suosiota halutaan lisätä esimerkiksi perinteisestä liikeyrittämisestä kiinnostuneiden joukossa, asiaa on paras lähestyä ”realistisemmin”. Lienee vahvistettava tuloksellisuuden eli yrittäjän ja yrityksen sopeutumisen edellytyksiä ”perinteisemmässä” yrityskatsannossa. Miten tämä saataisiin toteutettua ilman, että yhteiskunnallisen yrittämisen yhteisöllinen olemisen tarkoitus ei katoa, on vaikea kysymys.

Sosiaalisilla yrityksissä pitäisi olla vaikuttavuutta myös työllistettyjen elämään ja mahdollisuuksiin. Onko erityisesti pitkäaikaistyöttömien kohdalla tarkoitus vain antaa heille joksikin aikaa jotain tekemistä vai oikeasti saada heidät vauhtiin kohti avoimia työmarkkinoita? Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomuksessa (2011, 77) todetaan puhuttelevasti: ”Työhallinnon toimenpiteitä ei ole ajateltu pysyviksi tai edes pitkäaikaisiksi, vaan niiden odotetaan johtavan työttömän työllistymiseen. Monet tarkastuksessa haastatellut tahot olivat sitä mieltä, että tarvitaan myös pitkäaikaisia, jopa pysyviä toimia. Kyseeseen voisi tulla välityömarkkinoiden toimenpide, josta ei odotetakaan etenemistä avoimille työmarkkinoille, mutta se olisi mahdollista.” Mikä on tai voisi olla sosiaalisen tai laajemmin yhteiskunnallisen yrittäjyyden merkitys ja osa tästä näkökulmasta katsoen? Pitäisikö ajatella sosiaalisia tai yhteiskunnallisia yrityksiä (myös) pidempiaikaisen ja pitkäjänteisemmän työllistämisen paikkoina (vrt. Patana 2013a, 56)? Tämä lieventäisi ristiriitaa, joka vallitsee sosiaali-

seen yritykseen työllistämisen ja avoimille työmarkkinoille ”työntämisen” välillä, varsinkin jos avoimet työmarkkinat eivät ”vedä”.

Käsitteelliset epäselvyydet ja ”sosiaalisen” tietty ylenkatsominen kuuluvat parsonsilaisen mallimuodostuksen – ”symbolien, ideoiden, ilmaisutapojen ja arvostelmien” (Rocher 1974, 42) – alueelle. Sosiaalinen-käsitteen arvostus erityisesti tuntuu vaihtelevan yhteiskunnan yleisen henkisen ilmapiiriin mukaan. Yleisesti taitaa kuitenkin olla niin, että jos haluaa työ- ja talousajattelun hieman kulmikkaassa maailmassa saada viestinsä läpi, kannattaa käyttää jotain muuta kuin sosiaali-alkuista terminologiaa. Tämä on tietenkin nuorallatanssia sikäli, että päädytään helposti kummallisiin kiertoilmaisuihin, kun ruvetaan välttelemään leimaavia termejä.

KIRJALLISUUS

- Grönberg, Ville & Kostilainen, Harri: Sosiaalisten yritysten tila ja tulevaisuus. Yhteinen yritys -hanke. Loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 12/2012. Helsinki: Edita, 2012.
- Heiskala, Risto: Talcott Parsons ja rakennefunktionalismi. S. 88–120. Teoksessa Heiskala, Risto (toim.): Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 1994.
- Huotari, Tiina: Työllistämisen uudet politiikat: sosiaalinen yritys. S. 16–33. Teoksessa Huotari, Tiina & Pyykkönen, Miikka & Pättiniemi, Pekka: Sosiaalisen ja taloudellisen välimaastossa. Tutkimusnäkökulmia suomalaiseen sosiaaliseen yritykseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2008.
- Huotari, Tiina & Pyykkönen, Miikka & Pättiniemi, Pekka: Johdanto: Suomalaisen sosiaalisen yrityksen muodostuminen. S. 5–15. Teoksessa Huotari, Tiina & Pyykkönen, Miikka & Pättiniemi, Pekka: Sosiaalisen ja taloudellisen välimaastossa. Tutkimusnäkökulmia suomalaiseen sosiaaliseen yritykseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2008.
- Immonen, Airi: Silmät auki markkinoilla. Motiivi 6/2010. <http://motiivi.jhl.fi/portal/?a=getArticle&issueId=4&articleId=44> (luettu 22.12.2013)
- Keppola, Erika: Miksi tämä muka uhkasi? ”Yhteiskunnallinen yrittäjyys yleistyy”. Taloussanomat 13.8.2012. <http://www.taloussanomat.fi/ihmiset/2012/08/13/miksi-tama-muka-uhkasi-yhteiskunnallinen-yrittajyys-yleistyy/201234884/137> (luettu 22.12.2013)

Suomen lain mukainen sosiaalinen yrittäjyys on osa etsivää ja keksivää yhteiskuntaevoluution dynamiikkaa. Sosiaalisen yritystoiminnan keskeiseksi makrotason funktioiksi nousevat taloudellisen sopeutumisen ja työmarkkinaintegraation ohelle tai sijaan mallinmuodostuksen ja yleisemmän sosiaalisen integraation prosessit: yhteiskunnan arvojen ja normien kalibrointi. Vaikka taloudellisen ja sosiaalisen välistä periaatteellista ristiriitaa ei voitaisi kokonaan poistaa,⁸ käytännön tasolla on mahdollista väsymättä kokeilla erilaisia keinoja kompromissien saavuttamiseksi ja toimivien mekanismien löytämiseksi. Aktiivinen etsimisen liike on usein tärkeämpää kuin pakeneva lopputulos, sillä prosessin aikana tehdyt toimet tuottavat ainakin osan niistä vaikutuksista, joihin utooppisesti pyritään.

- Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003). FINLEX, 2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031351> (luettu 22.12.2013)
- Matthies, Aila-Leena: Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. S. 40–60. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.): Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 1999.
- Merton, Robert K.: Social Theory and Social Structure. Enlarged ed. New York: The Free Press, 1968.
- Ojanperä, Sini: Sosiaalisesta yrityksestä ei tullutkaan varteenotettavaa vaihtoehtoa työllistämiseen. YLE Uutiset Savo, 5.1.2012, päivitetty 26.4.2012. http://yle.fi/uutiset/sosiaalisesta_yrityksesta_ei_tullutkaan_varteenotettavaa_vaihtoehtoa_tyollistamiseen/5057286 (luettu 21.8.2013)
- Patana, Elina: Missä menet, sosiaalinen yritys? Sosiaalisten yritysten johtohenkilöiden kokemuksia yritysten nykytilasta. S. 51–61. Teoksessa Kostilainen, Harri & Pättiniemi, Pekka (toim.): Avauksia yhteiskunnallisen yritystoiminnan tutkimukseen. finSERN 1. Yhteiskunnallisen yritystoiminnan tutkimusverkosto FinSERN, 2013a.
- Patana, Elina: Sosiaalinen yritys johtohenkilöiden näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, sosiaalipolitiikka, Pori, 2013b. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-23714> (luettu 22.12.2012)

⁸ Vrt. Patana, joka kirjoittaa (2013b, 77): ”Lain alkuvuosien projektien jälkeen into sosiaalisen yrityksen kehittämiseen näyttää kadonneen. Oliko sosiaalisen ja liikelähdöllisen yhdistäminen sittenkin liian vaikeaa?”

Pättiniemi, Pekka: Social Enterprises as Labour Market Measure. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 130. Kuopio: Kuopion yliopisto, 2006.

Pöyhönen, Eveliina & Hänninen, Esko & Merenmies, Jaana & Lilja, Inka & Kostilainen, Harri & Mankki, Jussi: Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset yritykset. Uuden talouden edelläkävijöitä? Yhteinen Yritys -hanke, 2010. http://www.tem.fi/ajankohtaista/julkaisut/sarjaan_kuulumattomat_julkaisut/2008-2011/sosiaaliset_ja_yhteiskunnalliset_yritykset_uuden_talouden_edellakavijoi-ta.97988.xhtml (luettu 22.12.2013)

Pyykkönen, Miikka: Sosiaalinen yritys. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Jyväskylän yliopisto, (ei päivystä). <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanatkansio/sosiaalinen-yritys> (luettu 9.12.2013)

Rocher, Guy: Talcott Parsons and American Sociology. London: Thomas Nelson, 1974.

Sinervo, Leini: Sosiaalisten yritysten sosiaalisuus ja maine sosiaalisten yrittäjien puheessa. S. 26–33. Teoksessa Pöyhönen, Eveliina & Karhu, Kari

(toim.): Sosiaaliset yritykset ja hyvinvointipalvelut. Helsinki: Stakes, 2008.

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry: Saatteeksi. S. 3. Teoksessa Huotari, Tiina & Pyykkönen, Miikka & Pättiniemi, Pekka: Sosiaalisen ja taloudellisen välimaastossa. Tutkimusnäkökulmia suomalaiseen sosiaaliseen yritykseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 2008.

Työ- ja elinkeinoministeriö: Sosiaalisten yritysten rekisteriin 11.11.2013 mennessä merkityt yritykset, päivitetty 14.11.2013. http://www.tem.fi/yritykset/sosiaalinen_yritys/sosiaalisen_yrityksen_rekisterointi/rekisteriin_merkityt_yritykset (luettu 21.11.2013)

Valtiontalouden tarkastusvirasto: Tuloksellisuustarkastuskertomus 229/2011. Pitkäaikaistyöttömyyden työllistymisen ja syrjäytymisen ehkäisy. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 7/2011. Helsinki: Edita, 2011. http://www.vtv.fi/files/2650/2292011_Pitkaaikaistyottomien_tyollistyminen_netti.PDF (luettu 22.12.2013)

TIIVISTELMÄ

Juha Klemelä: Sosiaalinen yritystoiminta kelpoisuuskokeessa

Sosiaaliset yritykset ovat Suomen laissa säädetyn mukaisesti yrityksiä, jotka palkkaavat pitkäaikaistyöttömiä ja vajaakuntoisia. Sosiaalisesta yrittäjyydestä ei ole tullut suosittua toimintamuotoa. Tilanne heijastaa toiminnan ongelmia ja siihen liittyviä ristiriitoja. Artikkelissa pyritään kartoittamaan ja paikallistamaan ongelmien ja ristiriitojen kenttää sosiologi Talcott Parsonsinkin perinteisen AGIL-mallin avulla.

Parsonsin mallin mukaan kunkin järjestelmän on täytettävä neljä funktionaalista vaatimusta, jotta se olisi elinkelpoinen. Nämä vaatimukset ovat sopeutuminen, päämääräasettelu, integraatio ja mallinmuodostus. Artikkelissa tarkastellaan sosiaalisen yritystoiminnan merkitystä funktioiden toteutumiselle niin yhteiskunnan, yrityksen kuin yksilönkin järjestelmätasolla.

Työllistettyjen työelämään integroimisen ja yrityksen taloudellisen sopeutumisen yhteensovittamisoongelma on itsestään selvästi esillä sosiaalisessa yritystoiminnassa. Tästä perusristiriidasta seuraa päämäärien

asettelun ongelmia. Päämäärien asettelun ongelmia seuraa myös siitä, että integroimistehtävän sisällä työnantajalle ja työllistetylle asetetut työllistämisen ja työllistymistavoitteet ovat epäohdonmukaisia. Sosiaalisten yritysten asema yhteiskunnallisen mallinmuodostuksen eli sosialisointitason tasolla on epäselvä, koska niiden symbolinen merkitys on kaksijakoinen: onko kyse taloudellisen sosiaalistamisesta vai päinvastoin? Nämä ovat muutamia tärkeimpiä esimerkkejä ristiriidoista.

Yleisellä tasolla ilmaisten analyysin perusteella nousee esille, että sosiaalisten yritysten toimintaa hankaloittavat ongelmat ovat monifunktionaalisia ja monitasoisia ja voivat olla myös toistensa johdannaisia. Ristiriidat ovat niin funktioiden välisiä ja sisäisiä kuin järjestelmätasojen sisäisiä ja välisiäkin.

Analyysi pyrkii tuottamaan ajatuksia, jotka tukevat yhteiskunnallisesti suuntautuneen yrittäjyyden ymmärtämistä ja kehittämistä. Tavoitteena on myös luoda teoreettista sisältöä yhteiskunnallisen yritystoiminnan aliteoreetisoidulle kentälle.